

Opetus- ja kulttuuriministeriön vastaus sivistysvaliokunnan selvityspyyntöön

Sivistysvaliokunta pyytää antamaan selvityksen perusopetuksen aikana opittavien monien perustaitojen, erityisesti luku-, lasku-, ja kirjoitustaidon, osaamisen nykytilasta ja sitä koskevista meneillään olevista ja suunnitelluista kehittämistoimista ja muista hankkeista **torstaihin 12.3 mennessä**. Puutteellinen osaaminen perustaidoissa vaikeuttaa pärjäämistä elämässä, jatko-opinnoissa sekä arkielämän asioiden hoitamisessa. Se vaikuttaa myös perusopetuksen jälkeisen koulutuksen järjestämiseen, kun siellä on käytettävä resursseja vajeen kiinni kuromiseen.

Tehtäväksiannon mukaisesti selvitetään perustaitojen puutteellisuutta pääasiassa heikon osaamisen ja osallistumisen oppilaiden osuuksien kautta, trenditietona jos mahdollista.

Selvitys sisältää kaksi osaa 1) nykytila ja 2) meneillään olevat ja suunnitteilla olevat kehittämistoimet. Esi- ja perusopetuksen ohella nykytilaa koskevan luvun kohdassa 2 käsitellään varhaiskasvatusta.

Nykytilakuvauksen tekstit ovat pääosin lainauksia kyseisistä tutkimusraporteista. Samoin kehittämistoimet ja hankkeet ovat pääosin alkuperäisistä lähteistään.

OSA 1 Nykytila

1. Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lapsen oppimispolun ensimmäinen osa ja siellä luodaan pohja myöhemmälle oppimiselle. Varhaiskasvatus myös tasaa lapsen perhetaustan vaikutusta oppimiseen. Etenkin haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset hyötyvät varhaiskasvatuksesta. Myös esiopetus on osa varhaiskasvatusta, vaikka siitä säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Esiopetus on velvoittavaa. Esiopetukseen osallistuu noin 99 % lapsista. Varhaiskasvatukseen osallistui vuonna 2018 yhteensä 252 215 lasta (ks. taulukko 1). Lasten määrä on noussut edellisiin vuosiin verrattuna. Varhaiskasvatukseen osallistumista on pyritty viime vuosina lisäämään mm. 5-vuotiaiden lasten maksuttomuuskokeilulla, joka on ollut käynnissä vuodesta 2018 alkaen.

Taulukko 1. Varhaiskasvatukseen vuonna 2018 osallistuneiden lasten määrä ikäluokittain ja heidän suhteellinen osuutensa vastaavasta väestöstä (Lähde: THL. 2019. Varhaiskasvatus 2018 tilastoraportti. Terveystieteiden tutkimuskeskus 32/2019.)

	varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset, lkm	osuus vastaavasta väestöstä
0-vuotiaat	443	0,9 %
1-vuotiaat	17 874	35,1 %
2-vuotiaat	35 676	66,3 %
3-vuotiaat	45 426	80,5 %
4-vuotiaat	50 032	85,0 %
5-vuotiaat	53 023	88,6 %
6-vuotiaat	48 488	79,0 %
7-vuotiaat	1 253	2,0 %
Yhteensä	252 215	

Varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa sekä toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset (varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §). Varhaiskasvatusta ohjaa velvoittava opetussuunnitelma-asiakirja, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka perustuu Opetushallituksen määräykseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) on tarkennettu laissa määriteltyjen varhaiskasvatuksen tavoitteiden saavuttamista ja keinoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaa entistä vahvemmin perustaitojen (esim. kielellinen-, kulttuurinen ja matemaattinen osaaminen) opettamiseen ja oppimiseen laaja-alaisen osaamisen taitojen ja erilaisten oppimisen alueiden kautta. Laaja-alaisen osaamisen perustuvat tulevaisuuden taitoihin, joita ovat ongelmanratkaisutaidot, kriittinen ajattelu, informaatiolukutaito, taito toimia yhdessä sekä osallistuminen itseään koskeviin asioihin. Laaja-alainen osaaminen muodostuu siis tiedoista, taidoista, kasvatuksellisista arvoista, asenteista ja tahdosta ja niiden soveltamisesta erilaisissa tilanteissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitut laaja-alaisen osaamisen taidot ovat ajattelun ja oppimisen taidot, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen.¹ Oppimisen alueet ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin sekä kasvan sekä liikun ja kehityn. Oppimisen alueet ja laaja-alaisen osaamisen periaatteet ohjaavat varhaiskasvatuksen kokonaisvaltaisesti toteutettavaa pedagogista (opetus-kasvatus-hoito) työtä.

Kaikki perustaidot, kuten kielelliset, matemaattiset sekä vuorovaikutustaidot kehittyvät jo varhaislapsuudessa ja niiden tukeminen on varhaiskasvatuksen keskeinen tehtävä. Erityisesti kielelliset ja esimatemaattiset taidot kehittyvät voimakkaasti jo aivan pienillä lapsilla. Puutteet esimerkiksi esimatemaattisissa taidoissa (suhde- ja lukujonotaidot) näkyvät tutkimuksen (Väisänen & Aunio, 2014²) mukaan koulun alkaessa heikkona, alle ikätasoisena matematiikan osaamisena. Toisen tutkimuksen mukaan on viitteitä siitä, että hyvät sosiaaliset ja yhteistyötaidot ovat yhteydessä hyvään kielelliseen osaamiseen ja esilukutaitoon (Pakarinen, Salminen, Lerkkanen & von Suchodoletz, 2018³). Varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään aktiivisena oppijana. Varhaiskasvatuksessa ei perusopetuksen tapaan ole oppiaineita eikä lapsia pääsääntöisesti opeteta systemaattisesti lukemaan ja kirjoittamaan mutta nykyisen opetussuunnitelman mukaan esimerkiksi esimatemaattisia taitoja ja esilukutaitoa kyllä harjoitellaan. Varhaiskasvatuksen oppimisessa leikki on keskeinen toimintamuoto.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Repo ym., 2019⁴) on arvioinut varhaiskasvatuksen laatua. Arvioinnin tulos oli, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden asettamat sisällölliset tavoitteet eivät toteudu

¹ Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a, 23-27;

Opetushallitus. 2016. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1; Norrena, J.

2016. Laaja-alainen osaaminen käytäntöön. Arviointi, opetuksen suunnittelu ja oppilaan ohjaaminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

² Väisänen, E. & Aunio, P. 2014. Matematiikkainterventio heikkojen ensiluokkalaisten oppimisen tukena. JECER 3(2), 48-75. <https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2015/03/Vaisanen-Aunio-issue3-2.pdf>

³ Pakarinen, E., Salminen, J., Lerkkanen, M-K. & von Suchodoletz, A. 2018. Reciprocal Associations Between Social Competence and Language and Pre-Literacy Skills in Preschool. JECER 7(2), 207-234. <https://jecer.org/wp-content/uploads/2018/12/Pakarinen-Salminen-Lerkkanen-vonSuchodoletz-issue7-2.pdf>

⁴ Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M. ym. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa – Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2019. https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf

⁵ Hujala, E., Backlund-Smulter, T., Koivisto, ym. 2012. Esiopetuksen laatu. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 61. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvosto. https://karvi.fi/app/uploads/2014/09/KAN_61.pdf

kaikkialla edellytetyllä tavalla. Erityisesti puutteita havaittiin alle 3-vuotiaiden pedagogiikassa, mikä on perustaitojen oppimisen kannalta huolestuttavaa. Myös lukutaidon valmiuksien ja monilukutaidon sekä taito- ja taideaineiden edistämässä oli heikkouksia. Arvioinnin mukaan hyvä pedagogiikan johtaminen, riittävän konkreettinen paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, henkilöstön täydennyskoulutus sekä riittävät resurssit edesauttavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden asettamien tavoitteiden saavuttamista.

Laadukas varhaiskasvatus edellyttää mm. korkeasti koulutettua ja pedagogisesti osaavaa henkilöstöä, joka pystyy huomioimaan lasten yksilölliset osaamistarpeet ja edistämään lasten perustaitojen harjoittamista toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Jos lapsella on oppimisen haasteita ja hän tarvitsee kehityksen ja oppimisen tukea, on tärkeää, että tuen tarve tunnistetaan ja lapselle tarjotaan viipymättä tarkoituksenmukaista tukea tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä (Varhaiskasvatuslaki 1 §, tavoite 7). Varhaiskasvatuksen vaikuttavuus varhaiskasvatusikäisten ja sitä vanhempien lasten perustaitojen edistämiseen edellyttäisi jatkossa lisäpanostamista tutkimukseen, erityisesti pitkittäistutkimukseen sekä myös pedagogisten käytäntöjen kattavaan ja systemaattiseen arviointiin.

Esiopetuksen laatua on arvioitu viimeksi vuonna 2012 (Hujala ym., 2012⁵). Tämän jälkeen on tullut esiopetusta koskevia lainsäädäntömuutoksia ja uusi opetussuunnitelma, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa on käynnissä parhaillaan esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien toimeenpanon arviointi.

2. Perusopetuksen järjestämisen oikeudelliset perusteet

Perustuslain (731/1999) 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Oppivelvollisuudesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Perusopetuslain 25 §:n 1 momentin mukaan Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa pääasiallisesti sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta 1 momentissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta perusopetuslain 25 §:n 2 momentin mukaisesti. Tästä käytetään nimitystä pidennetty oppivelvollisuus.

Perusopetuksen järjestämisvelvollisuus on annettu kunnille lailla. Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta. Lisäksi kunta on velvollinen järjestämään oppivelvollisuuden alkamisvuonna esiopetusta pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille ja niille lapsille, jotka aloittavat perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin.

Perusopetuslain 26 §:n 2 momentin mukaan oppivelvollisen huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritetuksi. Jos huoltaja laiminlyö velvollisuutensa valvoa oppivelvollisuuden

⁶ Leino, K., Nissinen, K., Puhakka, E. & Rautopuro, J. 2017. Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2017/PIRLS%202016%20RAPORTTI.pdf>

täyttymistä, hänet voidaan perusopetuslain 45 §:n mukaan tuomita sakkoon oppivelvollisen valvonnan laiminlyönnistä.

Kunnan velvollisuus järjestää esi- ja perusopetusta koskee kaikkia kunnan alueella asuvia lapsia, myös kansainvälistä suojelua hakevia. Kunta voi perusopetuslain 5 §:n mukaan järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta. Opetukseen voivat osallistua sekä vasta maahan muuttaneet että Suomessa syntyneet maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret. Valmistavan opetuksen tavoitteena on oppilaan suomen tai ruotsin kielen taidon kehittäminen ja muiden valmiuksien antaminen esi- tai perusopetuksessa opiskeluun. Perusopetuslaissa säädetään maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävästä perusopetukseen valmistavasta opetuksesta, joka vastaa perusopetuslain 9 §:n mukaan yhden vuoden oppimäärää. Perusopetusasetuksen 3 §:n mukaan perusopetuksen valmistavaa opetusta annetaan 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia ja tätä vanhemmille vähintään 1000 tuntia. Opetukseen osallistuvalla on oikeus siirtyä perusopetukseen tai esiopetukseen jo ennen edellä todettujen tuntimäärien täyttymistä, jos hän pystyy seuraamaan perusopetusta tai esiopetusta.

2.1.Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Vuonna 2011 tulivat voimaan perusopetuslain oppimisen tukeen liittyvät lakimuutokset (642/2010). Muutoksen tavoitteena oli vahvistaa oppilaan oikeutta suunnitelmalliseen, läpinäkyvään, varhaiseen ja ennalta ehkäisevään oppimisen ja kasvun tukeen. Perusopetuslain 30 §:n 1 momentin mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmaantuessa. Tuki muodostuu asteittain vahvistettavaksi. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki muodostuvat kolmesta tasosta, jotka ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi vuonna 2014 eduskunnan sivistysvaliokunnalle luovutetussa selvityksessään kolmiportaisen tuen toimeenpanoa (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:2⁶). Selvityksessä ilmeni, että toiminnan painopiste on siirtynyt oppimisen tuen korjaavista toimista ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Erityistä tukea saavien oppilaiden määrä on vähentynyt tehostettua tukea saavien oppilaiden osuuden kasvaessa. Selvityksen perusteella kunnat olivat edistyneet perusopetuslain muutosten toimeenpanossa tavoitteiden mukaisesti, mutta kuntakohtaisten erojen todettiin olevan huomattavia.

Perusopetuksen lakimuutokset (1267/2013) perusopetuksen ja toisen asteen koulujen ja oppilaitosten työrauhan sekä osallisuuden parantamisesta tulivat voimaan vuoden 2014 alusta. Muutoksessa täsmennettiin säännöksiä opettajien toimivallasta puuttua kiusaamiseen ja häiritsevään käyttäytymiseen. Lisäksi oppilaskunnat vakiinnutettiin myös perusopetukseen.

2.2.Sairaalaopetuksen ja lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten perusopetuksen järjestäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö täsmensi vuoden 2014 voimaan tulleilla lakimuutoksilla (1267/2013) kuntien järjestämisvastuuta sairaalaopetuksen sekä kotikuntansa ulkopuolelle lastensuojelulain nojalla sijoitettujen

⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki: Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:2. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75235>

lasten perusopetuksen järjestämistä, kuten kustannusten korvausta, vastuu- ja työnjakoa sekä moniammatillista yhteistyövelvoitteita.

Perusopetuslakia muutettiin siten, että sairaalan sijaintikunnan velvollisuus järjestää perusopetusta kattaa aina erikoissairaanhoidon potilaana olevan oppilaan opetuksen siinä määrin kuin hänen terveydentilansa sen sallii. Sairaalaopetuksessa oppilaille tulee järjestää myös riittävät siirtymävaiheiden tuki. Perusopetuslain sairaalaopetuksen järjestämistä koskevalla muutoksella pyrittiin parantamaan ja varhentamaan oppilaan tuen tarpeen tunnistamista ja ongelmien ennaltaehkäisyä sekä parantamaan sairaalaopetuksen nivelvaiheiden järjestelyiden suunnitelmallisuutta ja hoitojakson tulosten pysyvyyttä sekä näin estämään lapsen tai nuoren syrjäytymistä opetuksesta ja koulutuksesta.

2.3. Oppilas- ja opiskelijahuolto

Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013) koottiin useissa eri laissa hajallaan olleet oppilas- ja opiskelijahuoltoon koskevat säännökset. Laki koskee esi- ja perusopetusta ja toisen asteen lukiokoulutusta ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutusta. Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuoltosuunnitelma toteutuu. Opiskeluhuolto tulee järjestää opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisen yhteistyönä siten, että opiskeluhuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Opiskeluhuolto toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Oppilaitosyhteisössä tämä tarkoittaa toimintakulttuuria ja muun muassa yhteisöllistä toimintaa, kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä sekä turvallisuutta edistäviä toimenpiteitä.

Opiskelijalla on myös oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Opiskeluhuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus arvioi vuonna 2017 oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanoa. Arvioinnin mukaan laki oli monin osin tehostanut opiskeluhuoltoon ja parantanut opiskeluhuollon tilaa kokonaisuutena esi- ja perusopetuksessa. Kehitettävää oli kuitenkin esimerkiksi yhteisöllisen opiskeluhuollon vahvistamisessa sekä opiskeluhuoltopalveluiden saatavuuden ja henkilöstön riittävyyden varmistamisessa. Yhteisöllisen opiskeluhuollon järjestämisessä oli suurta vaihtelua kouluittain, ja opiskeluhuollon korjaavat toimenpiteet eivät olleet vähentyneet. Terveystoimen- ja kuraattoripalvelujen saatavuus koettiin pääsääntöisesti hyväksi. Laki tehosti kuraattori- ja psykologipalveluiden saatavuutta kohtalaisesti. Niiden saatavuus kuitenkin vaihteli, kuten myös lääkäripalveluiden saatavuus. Arvioinnin tulosten mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain kauaskantoisempien tavoitteiden saavuttamiseksi oli vielä paljon tehtävää. Näitä tavoitteita ovat esimerkiksi lastensuojelun tarpeen sekä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden tarpeen vähentäminen.

3. Perusopetus

3.1. Luku- ja kirjoitustaito

Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS, 4. luokka

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) on viiden vuoden välein toteutettava kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus, jossa tarkastellaan alakouluikäisten, pääasiassa neljäsluokkalaisten lukutaitoa eri maissa. Suomi on osallistunut tutkimukseen vuosina 2011 ja 2016 ja on mukana myös seuraavalla PIRLS-tutkimuksen kierroksella, jonka pääkoe on vuonna 2021.

PIRLS 2016 -tutkimuksen (Leino, K. ym., 2017⁷) mukaan suomalaisnuorten lukutaidon osaaminen on kansainvälisesti korkealla tasolla ja säilynyt ennallaan vuodesta 2011. Valtaosa oppilaista (98 %) saavutti tutkimuksessa määritetyn minimivaatimustason ja 18 prosenttia ylti erinomaiselle lukutaidon tasolle. Suomalaislapset hallitsivat tiedon hakemisen ja yksinkertaisten päätelmien osa-alueen tehtäviä tilastollisesti merkitsevästi paremmin kuin luetun tulkittamisen ja arvioinnin osa-alueen tehtäviä. Tutkimuksessa ei havaittu merkittäviä alueellisia eroja. Tältä osin alueellinen tasa-arvo näyttäisi toteutuvan Suomen alakouluissa hyvin.

Tutkimuksen mukaan neljäsluokkalaisten lukutaidon tärkeimpiä ennustajia ovat oppilaan lukemista tukevat taidot ennen koulunkäynnin aloittamista, lukemisaktiviteetit hänen vapaa-aikanaan sekä hänen perhetaustansa liittyvät seikat. Kouluun ja opettajan toimintaan liittyvien muuttujien joukosta ei Suomessa löydy vahvoja lukutaidon vaihtelua selittäviä tekijöitä. Sama tulos saatiin myös viisi vuotta aikaisemmin PIRLS 2011 -aineiston analyysissä, ja vastaavaa on havaittu myös PISA-tutkimuksissa.

Lukukielteisyyden kasvu on nähtävissä jo neljäsluokkalaisten tuloksissa. Samalla kun lukukielteisten vanhempien määrä on lisääntynyt, on hieman lisääntynyt myös niiden lasten lukumäärä, jotka eivät pidä lukemisesta tai pitävät siitä vain vähän. Vanhempien myönteiseen asennoitumiseen lukemista kohtaan liittyy myös se, kuinka paljon oppilaan kotiin hankitaan lastenkirjoja, joita hän voi lukea. On syytä muistaa, että Suomessa on edelleen erinomainen kirjastoverkosto, josta kirjoja voi lainata. Oman lapsen lukemisen tukeminen ei siis ole kiinni perheen varallisuudesta vaan enemmänkin asenteesta ja aktiivisuudesta.

Varhaisten, lukutaitoa tukevien toimien merkitys ei näy ainoastaan taitojen oppimisessa, vaan yhteisen tekemisen kautta lapsi saa onnistumisen ja välittämisen kokemuksia, oppii nauttimaan lukemisesta ja huomaa lukemista arvostettavan. Näiden toimien kautta siis rakennetaan pohjaa pitkälle lapsen tulevaisuuteen. Lukuinnon lisäämiseksi autenttisten ja lapsia kiinnostavien tekstien tuominen opetukseen on tärkeää.

PIRLS-tutkimus antaa arvokasta tietoa neljäsluokkalaisten lukutaidon tasosta ja täydentää näin OECD:n PISA-tutkimuksen tuottamaa tietoa lasten ja nuorten osaamisesta. Koulutuspoliittisia ratkaisuja mietittäessä olisikin syytä huomioida molempien tutkimusten tulokset. Yhteistä kummankin tutkimuksen tuloksille on, että nuorten asenteet lukemista kohtaan ovat avaintekijöitä lukemiseen sitoutumisen kannalta. Lukemiseen sitoutuminen taas näyttäytyy parempana lukutaitona. Tärkeää on huomata, että merkittävä muutos lukemisessa tapahtuu nimenomaan neljännen luokan jälkeen. PIRLS-tutkimuksessa tyttöjen ja poikien välinen ero Suomessa ei ollut kovinkaan paljon kansainvälistä keskiarvoa suurempi, mutta 15-vuotiailla tuo ero on jo maailman suurimpia. Sukupuolieron kasvamisen lisäksi myös heikkojen lukijoiden osuus kasvaa iän myötä: kun PIRLSissä vähimmäistason alle jäi vain 2 prosenttia oppilaista, oli PISAssa vastaava luku 14 prosenttia. (Leino, Ahonen ym. 2016⁸) Tämän vuoksi olisikin erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten kiinnostus ja sitoutuminen lukemiseen pystyttäisiin säilyttämään lapsuudesta aikuiseksi.

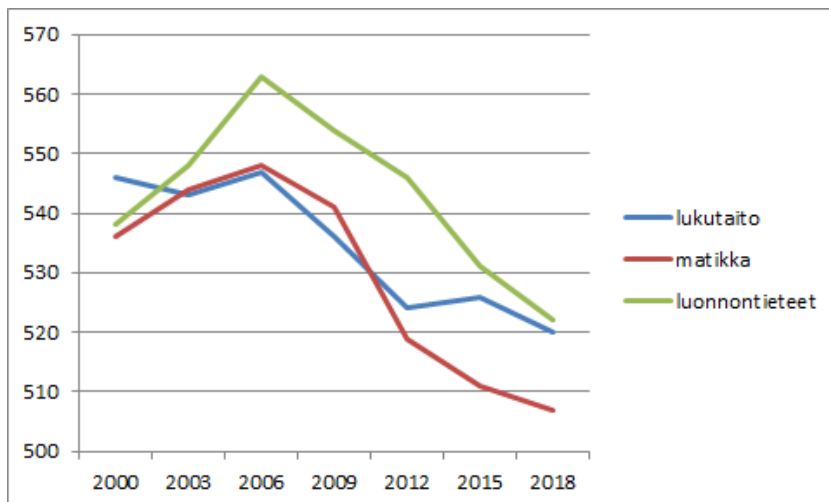
PISA lukutaito

PISA (Programme for International Student Assessment) on OECD:n jäsenmaiden yhteinen tutkimusohjelma, joka tuottaa tietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista kansainvälisessä vertailukehyksessä, mutta myös tietoa koulun ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen vaikuttavista tekijöistä. PISA-tutkimus toteutetaan kolmen vuoden välein, seuraavan kerran vuonna 2021.

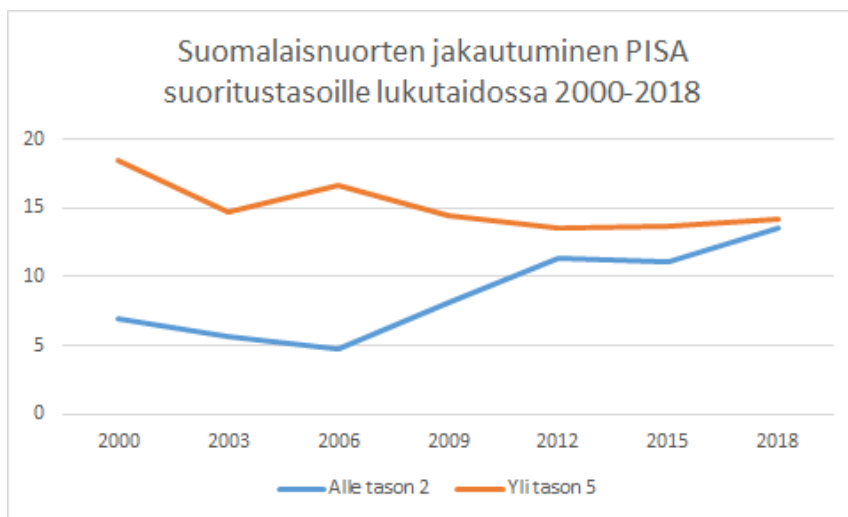
Suomi on menestynyt kansainvälisissä oppimistutkimuksissa perinteisesti hyvin. Pidemmän aikavälin tarkastelu osoittaa kuitenkin, että osaaminen on Suomessa tasaisesti heikentynyt vuodesta 2006 alkaen.

⁸ Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N. ym. 2019. PISA 18 ensituloksia – Suomi parhaiden joukossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161922>

Kaikissa PISAn ydinalueissa lukutaidossa, matematiikassa ja luonnontieteissä osaamistaso on laskenut merkitsevästi. Suomen pistemäärä on kaikissa arviointialueissa edelleen OECD-maiden keskiarvon yläpuolella, mutta pisteiden lasku on ollut 2010-luvulla kaikkien osallistujamaiden suurimpia.

Pidemmän ajan heikkenevien tulosten taustalla näyttäisi Suomessa olevan erityisesti heikkojen osaajien määrän kasvu kaikilla arviointialueilla. Lukutaidossa erinomaisten lukijoiden (suoritusasteet 5 ja 6) osuus oppilaista on pysynyt ennallaan vuodesta 2009. Vuonna 2000 erinomaisten lukijoiden osuus oli vielä 18,5 prosenttia, 2009 osuus oli 14,5 prosenttia ja 2018 osuus oli 14,1 prosenttia. Heikoimpien (suoritusasteen 2 alle jääneiden) lukijoiden osuus on kasvanut yli 5 prosenttiyksikköä. Vuonna 2000 alle tason 2 oppilaiden osuus oli 7 prosenttia ja 2018 vastaava osuus oli jo 14,2 prosenttia. Täten noin 14 prosenttia suomalaisnuorista ei yllä yhteiskunnan näkökulmasta riittävälle lukutaidon tasolle. Sukupuolten välinen osaamisero tulee näkyviin myös suoritusasteiden tarkastelussa: erinomaisia lukijoita oli tytöissä selkeästi enemmän kuin pojissa. Vastaavasti heikkoja lukijoita oli pojissa selkeästi tyttöjä enemmän.

Äidinkielen ja kirjallisuuden kansalliset oppimistulosten arvioinnit⁹

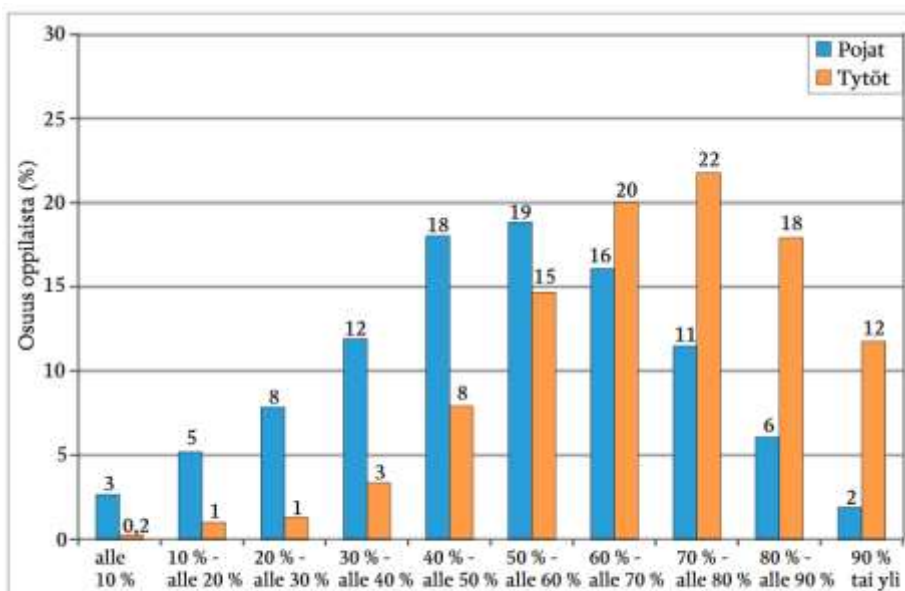
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteuttaa osana arviointitoimintaansa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määriteltuihin tavoitteisiin perustuvia oppimistulosten arviointeja, jotka

⁹ Harjunen, E. & Rautopuro, J. 2015. Kielenkäytön ajattelua ja ajattelun kielentämistä. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014: keskiössä kielentuntemus ja kirjoittaminen. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 2015:8. https://karvi.fi/app/uploads/2015/04/KARVI_08151.pdf

tuottavat tietoa oppiaineen osaamisen tasosta sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta. Viimeisimmät äidinkielen ja kirjallisuuden arviointitulokset perustuvat vuonna 2014 toteutettuun oppimistulosten arviointiin. Keväällä 2019 toteutetun 9. vuosiluokan suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärän arvioinnin tulokset julkaistaan alkusyksyllä 2020.

Vuoden 2014 arvioinnin tulokset osoittivat, että tyttöjen ja poikien osaamisen ero on suuri. Kielentuntemuksessa tyttöjen keskimääräinen ratkaisuosuus oli hieman yli 10 prosenttiyksikköä poikia korkeampi ja kirjoittamisessa peräti 18 prosenttiyksikköä korkeampi. Kirjoitustehtävissä tyttöjen ja poikien väliset erot olivat suurimmillaan kesätyöpaikkahakemuksen kirjoittamisessa: pojista noin joka viidennellä (sähköisessä arvioinnissa joka neljännellä) hakemuksen taso oli heikko, eli heidän näyttämänsä osaaminen ei olisi todennäköisesti yltänyt arkielämässä kunnollisen hakemuksen laatimiseen. Tytöistä heikon hakemuksen kirjoitti noin yksi kahdestakymmenestä. Tytöistä lähes puolet ylsi tehtävässä erittäin hyvään osaamiseen eli vähintään 80 %:n ratkaisuosuuteen, pojista vajaa viidesosa.

Kirjoittamisessa osaamistasoltaan heikoksi (alle 40 % ratkaisuosuus) jäi yhteensä 18 prosenttia koko oppilasjoukosta. Heistä suurin osa oli poikia. Tyttöjen ja poikien suuri osaamisero on havaittu myös esimerkiksi PISA –tutkimuksissa. Suomalaisnuorten osalta sukupuolten välinen lukutaitoero on maailman suurimpia tyttöjen hyväksi.

KUVIO 7. Kirjoittamisen ratkaisuosuuksien jakauma sukupuolen mukaan

Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistuloksia ei pystytty suoraan vertaamaan aiempien vuosien tuloksiin. Ankkuritehtävänä olleen kirjoitustehtävän tulokset antoivat kuitenkin viitteitä poikien hieman heikentyneestä kirjoitustaidosta. Tyttöjen tulosten välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

Koulujen selitysosuus äidinkielen ja kirjallisuuden yhdeksännen luokan oppimistulosten arvioinneissa ei ole lisääntynyt, vaan paremminkin vähentynyt maltillisesti vuodesta 1999 vuoteen 2014. Oppilaiden väliset osaamiserot puolestaan ovat lisääntyneet maltillisesti.

Arviointitulosten perusteella suositettiin, että äidinkielen ja kirjallisuuden opiskelua ja oppimateriaalia kehitettäisiin siten, että oppilaat kokisivat opiskelun hyödylliseksi, merkitykselliseksi ja omaan maailmaansa kuuluvaksi. Kirjoittamisen opiskelussa tulisi painottaa yksin kirjoittamisen lisäksi myös vuorovaikutteisia kirjoittamistilanteita ja yhdessä kirjoittamista.

3.2. Laskutaito

Kansainvälinen matematiikan ja luonnontieteiden oppimisen arviointitutkimus TIMSS, 4. ja 8. luokka

TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study) on kansainvälinen koulutuksen arvioinnin tutkimusohjelma, jossa joka neljäs vuosi arvioidaan neljäs- ja kahdeksaluokkalaisten oppilaiden matematiikan ja luonnontieteiden osaamista. Suomi osallistui tähän tutkimukseen ensimmäisen kerran vuonna 1999. Edellisellä tutkimuskerralla vuonna 2011 Suomesta arviointiin osallistuivat sekä neljäs- että kahdeksaluokkalaisten oppilaat, mutta TIMSS 2015 -arvioinnissa¹⁰ mukana olivat ainoastaan neljännen vuosiluokan oppilaat. Tutkimukseen osallistui oppilaita kaikkiaan 57 maasta. Vuonna 2019 Suomesta olivat jälleen mukana sekä 4.- että 8.-luokkalaisten. Vuoden 2019 tutkimuksen tulokset julkaistaan joulukuussa 2020.

Suomen neljäsluokkalaisten olivat ensimmäistä kertaa mukana TIMSS-tutkimuksessa vuonna 2011. Tuolloin neljäsluokkalaisten saavuttivat matematiikassa 545 pistettä. TIMSS 2015 -arvioinnissa neljäsluokkalaisten saavuttivat 10 pistettä vähemmän eli 535 pistettä. Suomalaiset neljäsluokkalaisten eivät mahtuneet kymmenen parhaan maan joukkoon. Suomi oli yksi niistä viidestä maasta, jonka suorituspistemäärä matematiikassa oli laskenut verrattuna vuoteen 2011. Pohjoismaista Ruotsi paransi tulostaan vuoden 2015 tutkimuksessa tilastollisesti merkitsevästi saavuttaen 15 pistettä enemmän kuin vuoden 2011 tutkimuksessa.

Matematiikan kansallisten suorituspistemäärien vertailu osoittaa, että suomalaisten neljäsluokkalaisten matematiikan osaaminen on edelleen hyvää. Valtaosa (82 %) suomalaisista neljäsluokkalaista osasi matematiikkaa vähintään tyydyttävästi. Erinomaisen suoritustason saavutti 8 prosenttia ja korkean suoritustason 43 prosenttia suomalaisista neljäsluokkalaista. Ainoastaan 3 prosenttia suomalaista oppilaita jäi heikon suoritustason alapuolelle. Vähintään heikolle suoritustasolle yltäneiden osuus Pohjoismaissa vaihteli Ruotsin 95 prosentista Norjan 98 prosenttiin oppilaita.

Suomi oli osallistuneista maista ainoa, jossa erinomaisen tason saavuttaneiden oppilaiden prosenttiosuus matematiikassa laski. Vuoden 2011 arvioinnissa suomalaisista neljäsluokkalaista 12 prosenttia saavutti erinomaisen ja 49 prosenttia korkean suoritustason, mutta vuonna 2015 vain 8 prosenttia ylsi erinomaiselle ja 43 prosenttia korkealle suoritustasolle. Tyydyttävälle ja heikolle suoritustasolle yltäneiden oppilaiden prosenttiosuuksissa ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa vuoteen 2011. Kotitausta oli selkeästi yhteydessä oppimistuloksiin niin matematiikassa kuin luonnontieteissäkin.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomen tulokset kansainvälisissä arvioinneissa ovat olleet laskujohteisia ja tämä on erityisesti näkynyt poikien osaamisen jyrkempänä laskuna tyttöjen osaamisen laskuun verrattuna.

Neljän vuoden takaiseen tutkimukseen verrattaessa tässä tutkimuksessa poikien tulosten heikentyminen on luonnontieteissä 12 pistettä ja matematiikassa 16 pistettä tyttöjen pudotusta suurempaa. Samankaltainen ilmiö on havaittavissa myös tämän tutkimuksen matematiikan tuloksissa. Kaikilla matematiikan sisältö- ja prosessialueilla tytöt ovat menestyneet poikia paremmin. Poikien tulokset ovat laskeneet huomattavasti kaikilla sisältö- ja prosessialueilla, kun taas tyttöjen tulosten lasku on ollut vähäisempää; päättelyn ja soveltamisen prosessialueilla tyttöjen tulokset ovat jopa hienoisesti nousseet.

Neljäsluokkalaistemme asenteet luonnontieteitä ja matematiikkaa sekä niiden oppimista kohtaan herättävät niin ikään vakavia kysymyksiä. Kansainvälisesti verrattuna suomalaislapset pitävät luonnontieteistä ja matematiikasta varsin vähän, luottavat oppimiseensa selvästi osallistujamaiden keskiarvoa vähemmän ja heidän kokemansa sitouttaminen opetukseen oli sekin merkittävästi keskitasoa vähäisempää.

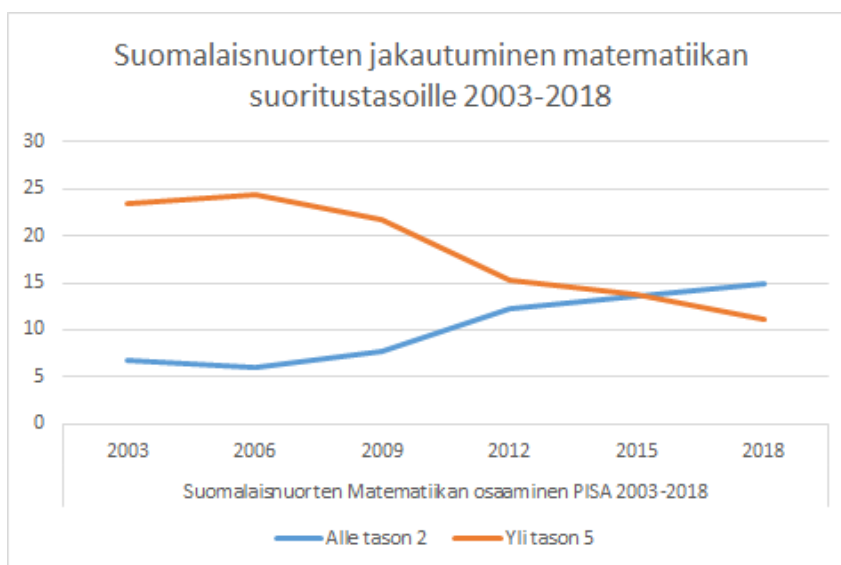
¹⁰ Vettenranta, J., Hiltunen, J., Nissinen, K., Puhakka, E. & Rautopuro, J. 2016. Lapsuudesta eväät oppimiseen. Neljännen luokan oppilaiden matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. Kansainvälinen TIMSS-tutkimus Suomessa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2016/KTL-D117.pdf>

Matematiikasta paljon pitävien määrä oli laskenut vuoden 2011 tasosta huomattavasti, ja vaikka luonnontieteistä paljon pitävien oppilaiden määrä olikin hieman kasvanut, heitä oli silti Suomessa vähiten kaikista maista.

TIMSS-tutkimuksessa havaittu vanhempien koulutustaustan vaikutus suomalaisneljäsluokkalaisen tuloksiin on noin 70 pistettä, kun vaikutusta mitataan yliopistokoulutuksen saaneiden ja korkeintaan peruskoulun käyneiden vanhempien lasten välisellä keskimääräisellä piste-erolla. Vastaavasti määriteltynä vanhempien ammattiaseman yhteys oppimistuloksiin on keskimäärin 40 pistettä. Kulttuurisesta harrastuneisuudesta tai akateemisuuden arvostuksesta kertova kirjojen määrä kotona on yhteydessä jopa 50 pisteen eroon tuloksissa. Kun näitä sosioekonomisia tekijöitä verrataan koulunsa aloittavien lasten perustaitoihin, havaitaan, että vanhempien ammattiasema ja erityisesti koulutustausta korreloivat selvästi lasten hyvien perustaitojen kanssa. Heikkoon suoriutumiseen olivat yhteydessä kokemukset kiusatuksi tulemisesta sekä koetut työrauhaongelmat. Tämä yhteys korostuu siirryttäessä yläluokille.

PISA matematiikka¹¹

PISA –tulosten perusteella matematiikassa tulosten heikentyminen on näkynyt lukutaitoa tasaisemmin kaikilla osaamisen tasoilla. Vuoteen 2012 verrattaessa – jolloin matematiikka oli pääalueena – matematiikan osaamisen heikentyminen näkyy sekä erinomaisten osaajien määrän vähenemisenä (4 prosenttiyksikköä) että heikkojen osaajien määrän kasvuna (3 prosenttiyksikköä). Vuonna 2003 parhaiten matematiikkaa osaavia oli vielä 23,4 prosenttia oppilaista, kun vuonna 2018 osuus oli enää 11,1 prosenttia. Vastaavasti heikomman osaamisen oppilaiden osuus on noussut 6,8 prosentista 15 prosenttiin.

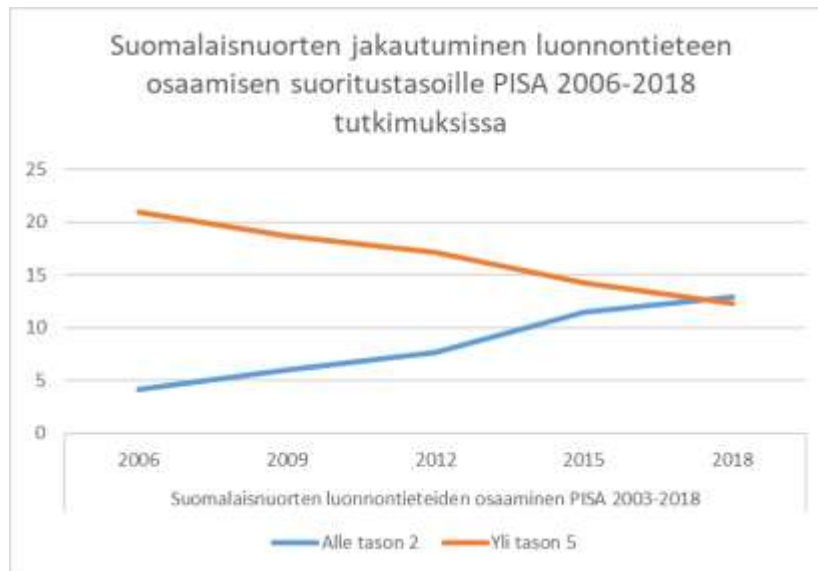

PISA luonnontiede

Myös luonnontieteissä tulosten lasku näkyy kaikissa osaamisryhmissä. Huippuosaajien osuus on pienentynyt noin 9 prosenttiyksikköä vuodesta 2006 ja heikkojen osaajien osuus on kasvanut saman verran. Samalla osaamisen ero parhaiten ja heikoiten osaavien kymmenysten välillä on kasvanut. Vuonna 2006 oppilaista parhaiten luonnontieteitä osaavia oli vielä 20,9 prosenttia, kun vuonna 2018 osuus oli enää 12,3 prosenttia. Vastaavasti heikomman osaamisen oppilaiden osuus on noussut 4,1 prosentista 12,9 prosenttiin.

¹¹ Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N. ym. 2019. PISA 18 ensituloksia – Suomi parhaiden joukossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161922>

Samoin kuin lukutaidossa, myös luonnontieteissä heikkojen osaajien joukkoon sijoittui merkitsevästi suurempi osa poikia kuin tyttöjä ja vastaavasti tyttöjen määrä painottui erinomaisten osaajien joukossa.

Lähes kahden vuosikymmenen ajan Suomen lukutaidon tuloksissa ovat nousseet esiin tyttöjen ja poikien suuret osaamiserot. Edelleen suomalaistyttyjen ja -poikien pistemäärän ero lukutaidossa oli OECD-maiden suurin. Tämän lisäksi luonnontieteissä tyttöjen osaamistaso nousi poikia korkeammaksi vuonna ja matematiikassa tyttöjen keskiarvo saavutti pojat 2012, jonka jälkeen tytöt ovat tälläkin alueella pärjänneet poikia paremmin. Myös luonnontieteissä sukupuolten välinen ero Suomessa oli OECD-maiden suurin.

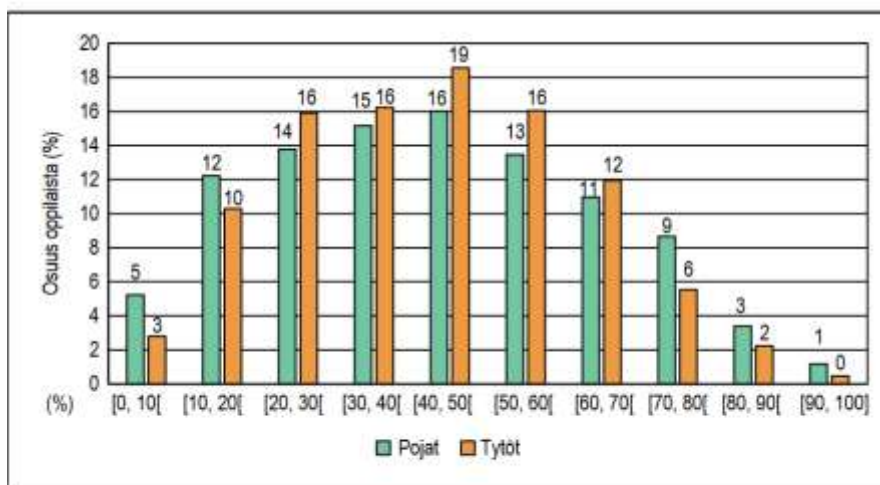
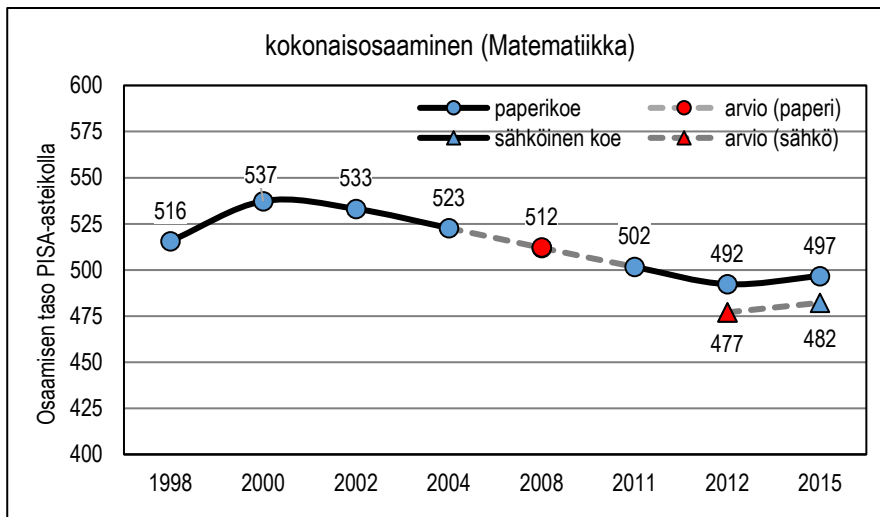
Koulutuksen, jatko-opintojen ja työelämän näkökulmasta on syytä olla kaikkein huolestunein juuri heikoista osaajista, sillä heidän osaamisen tasonsa ei ole riittävä opiskeluun eikä aktiiviseen toimimiseen yhteiskunnassa. He ovat suuressa vaarassa syrjäytyä jo perusopetuksen päättymisen jälkeen. Tämän hetkisten tulosten valossa heikkojen osaajien määrä on vaarassa kasvaa entisestään ja heistä suuri osa on juuri poikia.

Matematiikan kansalliset oppimistulosten arvioinnit

Viimeisimmät 9. vuosiluokan matematiikan arviointitulokset perustuvat vuonna 2015 toteutettuun oppimistulosten arviointiin.¹² Seuraavan kerran matematiikan oppimistuloksia perusopetuksen päättövaiheessa arvioidaan keväällä 2020.

Tulosten perusteella matematiikan osaamisen taso oli pysynyt ennallaan vuoteen 2012 nähden. Poikien oppimistuloksissa havaittiin polarisoitumista eli tulosten jakaantumista ääripäihin: pojat saivat tyttöjä yleisemmin sekä matalia että korkeita pistemääriä.

¹² Julin, S. & Rautopuro, J. 2016. Läksyt tekijäänsä neuvovat. Perusopetuksen matematiikan oppimistulosten arviointi 9. vuosiluokalla 2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20:2016.
https://karvi.fi/app/uploads/2016/04/KARVI_2016.pdf

KUVIO 6. Sukupuolittainen ratkaisuosuuksien jakauma

Tehtävätyypeistä ongelmanratkaisutehtävät osattiin heikoiten. Osaamisen taso niissä ei suurella osalla oppilaita yllä arkielämän tarpeisiin. Erityisesti prosenttilaskuihin liittyvät tehtävät osattiin heikosti.

Oppilaiden mielestä matematiikka oli varsin hyödyllinen, mutta ei kovin pidetty oppiaine. Oma osaaminen koettiin keskimäärin lievästi myönteisenä, ja poikien käsitys omasta osaamisesta oli parempi kuin tyttöjen. Positiiviset näkemykset omasta osaamisesta ja matematiikan opiskelusta sekä tunnollinen läksyjen teko olivat yhteydessä parempiin tuloksiin. Matematiikkaan kohdistuva ahdistus oli lievempää pojilla, lukion pitkään matematiikkaan tähtäävillä ja korkeamman koulutuksen saaneiden vanhempien lapsilla.

Koulujen selitysosuus matematiikan yhdeksännen luokan oppimistulosten arvioinneissa on lisääntynyt vuodesta 1998 vuoteen 2015 maltillisesti, joskin systemaattisesti. Samoin oppilaiden väliset osaamiserot ovat lisääntyneet maltillisesti.

Matematiikan pitkittäisarvioinnissa (Metsämuuronen, 2017¹³) seurattiin samojen oppilaiden matemaattista osaamista perusopetuksen nivelvaiheissa vuodesta 2005 lähtien. Heidän osaamistaan tarkasteltiin ammatillisen ja lukiokoulutuksen lopussa vuonna 2015. Arviointitulosten mukaan kokonaisuutena arvioituna matemaattinen osaaminen lisääntyi toisen asteen opintojen aikana selvästi. Samalla osaaminen kuitenkin

¹³ Metsämuuronen, J. 2017. Oppia ikä kaikki – Matemaattinen osaaminen toisen asteen koulutuksen lopussa 2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 1:2017. https://karvi.fi/app/uploads/2017/03/KARVI_0117.pdf

myös eriytyi. Pitkittäisaineiston näkökulmasta on ilmeistä, että matemaattisen osaamisen tason eriytyminen tapahtuu jo varhaisina kouluvuosina, mutta erityisen selkeästi eriytyminen ilmeni perusopetuksen yläluokilla 9. luokalle tultaessa ja siitä edelleen jatkuen toisen asteen loppuun. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden ja niiden lukiolaisten, jotka suorittivat vain minimimäärän kursseja, matematiikan osaamisen taso pysyi 9. luokalla saavutetulla tasolla.

Miehet osaavat matematiikkaa merkitsevästi naisia paremmin toisen asteen koulutuksen lopussa. Naisten osaaminen on lukiossa noin yhden vuoden jäljessä miesten osaamisesta – ammatillisessa koulutuksessa noin kahden vuoden verran. Toisen asteen koulutuksen lopussa matematiikan osaamisen suhteen parhaista opiskelijoista 27 % on naisia ja 73 % miehiä.

4. Maahanmuuttajataustaisten osaaminen erityiskysymyksenä

Suomen väestöstä noin 400 000 henkilöä eli 7 prosenttia on ulkomaalaistaustaisia.

Maahanmuuttajien työttömyysaste on lähes kolminkertainen kantaväestöön verrattuna, mutta täytyy ottaa huomioon, että erot eri maahanmuuttajaryhmien välillä ovat merkittäviä. Erityisesti konfliktialueilta pakolaisina ja turvapaikanhakijoina tulleiden työttömyys on pitkään ollut huomattavasti korkeammalla tasolla kuin kantasuomalaisten. Heikoimmassa asemassa ovat pakolaistaustaiset maahanmuuttajanaiset, joita ei ole onnistuttu aktivoimaan varhaisilla kotouttamistoimenpiteillä. Seurauksena on, että naiset etääntyvät yhä kauemmas työmarkkinoilta.

OECD:n raportti vuodelta 2018¹⁴ tuo esille ongelmat maahanmuuttajalasten koulumenestyksessä. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien lasten heikompi koulumenestys matematiikan PISA-kokeissa vastaa kahta vuotta verrattuna kantasuomalaisten lasten koetuloksiin. Ero on yksi OECD-maiden suurimpia. Kansallisen PISA 2018 ensituloksia -raportin mukaan erot kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden välillä ovat pysyneet vakaina PISA-kierroksesta toiseen; eri vuosien välillä havaittu vaihtelu näiden ryhmien välisissä eroissa mahtuu satunnaisotannasta johtuvaan virhemarginaaliin. Kaikissa kolmessa oppilasryhmässä lukutaidon, matematiikan ja luonnontieteiden keskimääräiset tulokset ovat pudonneet vuodesta 2009.

Perusopetuksessa maahanmuuttajaoppilaat sijoitetaan yleensä ikäänsä sekä tietojaan ja taitojaan vastaavalle luokalle. Heidän on mahdollista saada suomen/ruotsin opetusta erityisen maahanmuuttajille tarkoitetun suomi/ruotsi toisena kielenä -oppimäärän mukaan.

Oppilaan oman äidinkielen opetus on esi- ja perusopetusta sekä lukiokoulutusta täydentävää opetusta, kun se järjestetään erillisen valtionavustuksen turvin. Opetuksen tarkoituksena on tukea oppilaan aktiivisen monikielisyyden kehittymistä sekä herättää kiinnostus kielitaidon elinikäiseen kehittämiseen. Oman äidinkielen oppiminen tukee myös kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Oppilaan oman äidinkielen opetuksessa tehdään yhteistyötä muiden aineiden opetuksen kanssa. Näin oman äidinkielen opetus auttaa ja kannustaa oppilasta arvostamaan omaa kieltä ja muita kieliä, rakentamaan omia identiteettejään sekä lisää oppilaan ymmärrystä kieli- ja kulttuuritaustan merkityksestä yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle.

¹⁴ OECD. 2018. Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264305250-en>

Kunnille ja muille opetuksen järjestäjille jaetuissa erityisissä tasa-arvoavustuksissa yhtenä myöntöperusteena on ollut vieraskielisten osuus. Lisäksi koko koulun osallistamista suomen kielen taidonvahvistamiseen eli kielitietoista opetusta on edistetty esimerkiksi täydennyskoulutuksella.

Osana varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa laaditaan toimenpiteitä maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten oppimisedellytysten ja koulutussiirtymien turvaamiseksi erityisesti koulutuksen nivelvaiheissa. Lisäksi kiinnitetään huomio maahanmuuttajataustaisten oppimisedellytysten turvaamiseen, erityisesti vastasaapuneiden oppilaiden kielelliseen ja muiden oppimisvalmiuksien arviointiin. Toimenpiteissä kiinnitetään erityistä huomiota varhaiskasvatuksen henkilöstön ja perusopetuksen opettajien osaamisen vahvistamiseen kielitietoisuuden näkökulmasta. Toimenpiteiden kohdentumista varten laaditaan selvityksiä maahanmuuttajataustaisten lasten tukimuodoista.

5. Kansalaistaidot ja ymmärrys yhteiskunnasta

Kansainvälinen nuorten yhteiskunnallisten osaamisen, osallistumisen ja asenteiden tutkimus ICCS, 8. luokka

Kansainvälisen nuorten yhteiskunnallisten tietojen, osallistumisen ja asenteiden tutkimuksen (ICCS, International Civic and Citizenship Education Study) tarkoituksena on selvittää, millaiset valmiudet nuorilla on toimia aktiivisina kansalaisina 21. vuosisadan yhteiskunnassa. Tutkimus on Suomessa toteutettu aikaisemmin vuosina 1999 ja 2009.

Uusimmassa vuoden 2016 tutkimuksessa¹⁵ oppilaat osallistuivat yhteiskunnallisten ilmiöiden ja käsitteiden ymmärtämistä mittaavaan tiedolliseen kokeeseen. Kokeen kysymykset eivät mitanneet pelkkää faktojen tietämystä, vaan enemmänkin sitä, kuinka hyvin oppilas tuntee demokratian periaatteet ja yhteiskuntajärjestelmien yleiset toimintatavat ja miten hän osaa soveltaa tätä tietämystä arkielämän tilanteisiin. Kokeen lisäksi oppilaat vastasivat kyselyyn, jossa kartoitettiin oppilaiden osallistumista, kansalaisyhteiskuntaa ja kansalaisuutta koskevia käsityksiä ja asenteita sekä kokemuksia koulusta oppimisympäristönä.

Suomi on ollut yhteiskunnallisen tietämyksen neljän kärkimaan joukossa vuoden 1999 CIVED-tutkimuksesta lähtien. Kärkimaat 2009 ja 2016 olivat Tanska, Suomi, Taiwan ja Ruotsi.

Suoritusasoista korkeimmalle (taso A, vähintään 563 pistettä) sijoittui keskimäärin kolmasosa nuorista. Suomalaisnuorista tasolle A sijoittuneiden oppilaiden osuus eli reilu puolet oli Tanskan ja Taiwanin jälkeen kolmanneksi korkein. Vastaavasti alimmalle tasolle D (311–394 pistettä) tai sen alle sijoittui nuorista keskimäärin runsas kymmenesosa ja suomalaisnuorista kolme prosenttia. Se oli yhdessä tanskalaisten kanssa kaikkien maiden alhaisin prosenttiosuus.

Suomalaisnuoret asennoituvat demokraattisen kansalaisyhteiskunnan keskeisiin toimintaperiaatteisiin ja ihanteisiin erittäin myönteisesti sekä luottavat yhteiskunnallisiin instituutioihin ja toimijoihin enemmän kuin muiden tutkimuksessa mukana olleiden maiden nuoret. Sekä myönteinen asennoituminen että luottamus ovat vuodesta 2009 vielä vahvistuneet.

Suomalaisnuorilla, ja pohjoismaalaisilla nuorilla yleensäkin, on erinomaiset tiedolliset ja asenteelliset perusvalmiudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen, mutta kiinnostus ja/tai tarve kovin aktiiviseen

¹⁵ Mehtäläinen, J., Niilo-Rämä, M. & Nissinen, V. 2017. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen päätulokset. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
<https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisualue-1/julkaisujen-sivut/2017/ICCS2016-D120>

osallistumiseen puuttuu valtaosalta nuorista. Vuoteen 2009 verrattuna osallistumisaktiivisuus on tosin hieman kasvanut. Erinomaisista tiedoista huolimatta suomalaisnuoret eivät myöskään luota kykyihinsä yhteiskunnallisina toimijoina samassa määrin kuin muiden maiden nuoret.

Tyttöjen yhteiskunnallinen tietämys oli kaikissa maissa (vuonna 2009 lähes kaikissa maissa) korkeammalla tasolla kuin poikien. Suomessakin tyttöjen ja poikien välinen ero tietämyksessä oli kansainvälistä keskiarvoa suurempi.

Päätöksentekoon ja erilaisiin äänestyksiin osallistuminen koulussa oli suomalaisnuorilla lähellä kansainvälistä keskitasoa. Aktiivisuus koulussa osallistumiseen oli hieman kasvanut vuodesta 2009. Suomalaisnuorten valmius osallistua sekä laillisiin että laittomiin mielenilmauksiin oli vuonna 2016 vähäisempää kuin vuoden 2009 tutkimuksessa. ”Kansalaistottelemattomuuteen” liittyvillä laittomilla toimintatavoilla on edelleen varsin vähän kannatusta suomalaisnuorten keskuudessa. Suomalaisnuorista pojat olivat tyttöjä halukkaampia laittomiin mielenilmauksiin sekä vuonna 1999, 2009 että 2016.

Suomalaisnuorilla oli kaikkien medioiden, mutta etenkin internetin ja sanomalehtien, käyttö tiedonhankintaan vuodesta 2009 vuoteen 2016 selvästi vähentynyt. Sen sijaan vuodesta 2009 oli suomalaisnuorten keskusteluaktiivisuus poliittisissa ja yhteiskunnallisissa asioissa sekä vanhempien että ystävien kanssa lisääntynyt, enemmän kuin muissa maissa keskimäärin.

Suomalaisnuorten luottamus omiin kykyihinsä yhteiskunnallisina toimijoina oli sekä vuonna 2016 että vuonna 2009 tutkimukseen osallistuneiden maiden heikoin. Nuorten luottamus omiin kykyihinsä oli yhteydessä tulevaan aktiiviseen osallistumiseen siten, että mitä parempi luottamus sitä todennäköisemmin tullaan osallistumaan koulussa, osallistumaan laillisiin mielenilmauksiin, äänestämään ja osallistumaan muihin erilaisiin poliittisen toiminnan muotoihin kuin äänestämiseen.

Yhteiskunnallisiin instituutioihin ja toimijoihin suomalaisnuoret luottivat enemmän kuin muiden tutkimuksessa mukana olleiden maiden nuoret. Näin oli myös vuonna 2009. Kaikista oppilaille esitetyistä yhteiskunnallisista instituutioista ja toimijoista suomalaiset kahdeksaluokkalaiset luottivat vahvimmin poliisiin ja puolustusvoimiin sekä heikoimmin poliittisiin puolueisiin ja sosiaaliseen mediaan. Yhteiskunnallisiin instituutioihin ja toimijoihin liittyvät luottamusluvut olivat lähes kauttaaltaan korkeammat kuin vuoden 2009 tutkimuksessa.

6. Digitaaliset taidot

Kansainvälinen monilukutaidon tutkimus ICILS, 8. luokka

Kansainvälinen nuorten monilukutaidon tutkimus, joka tunnetaan myös lyhenteellä ICILS (International Computer and Information Literacy Study), arvioi 8. vuosiluokan oppilaiden monilukutaitoa sekä ohjelmoinnillisen ajattelun taitoja. Suomi osallistui ensimmäisen kerran vuoden 2018 tutkimukseen.

Suomi sijoittui ICILS 2018 -tutkimuksen¹⁶ monilukutaidon arvioinnissa kahdentoista maan joukossa neljänneksi. Suomessa tytöt (545) pärjäsivät paremmin kuin pojat (516) ja ero oli osallistujista Korean jälkeen

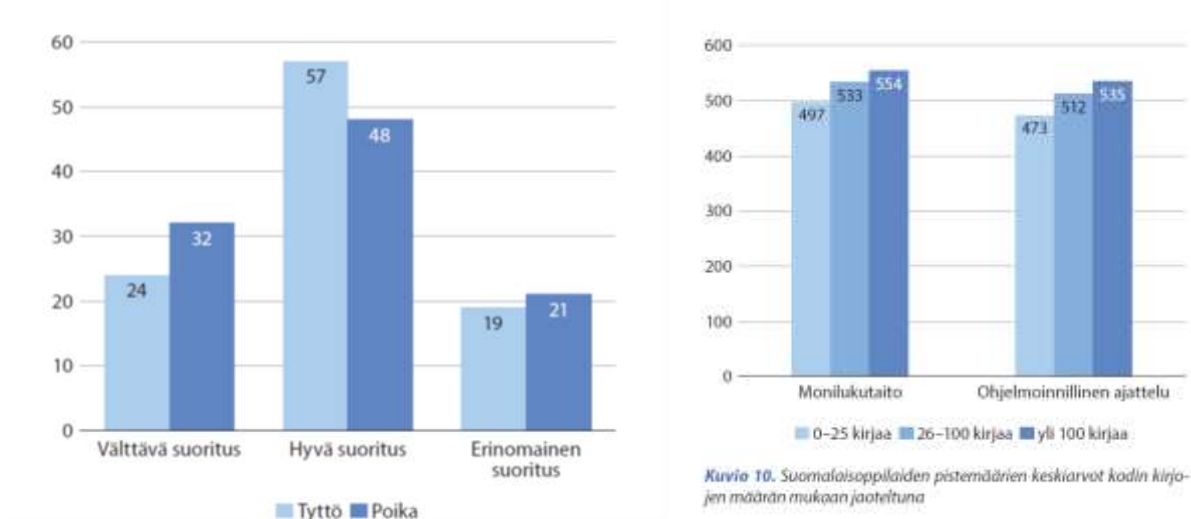
¹⁶ Leino, K., Rikala, J., Puhakka, E. ym. 2019. Digiloikasta digitaitoihin. Kansainvälinen monilukutaidon ja ohjelmoinnillisen ajattelun tutkimus (ICILS 2018). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2019/icils-2018-raportti.pdf>

toiseksi suurin. Kotimaisista tutkimuksista esimerkiksi Kaarakaisen ym. (2017¹⁷) tutkimuksessa tytöt menestyivät keskimäärin poikia paremmin koulutyoşkentelyyn liittyvillä osa-alueilla, kuten esimerkiksi tiedonhaussa, tekstinkäsittelyssä ja viestinnässä, jotka painottuvat myös ICILS-tutkimuksessa.

Suomessa ylimmälle suoritustasolle ylsi 3 prosenttia oppilaista. Suomalaistytöistä tälle tasolle ylsi reilut 3 prosenttia ja pojista hieman alle 2 prosenttia. Kaikkien maiden oppilaista vastaavan tason saavutti hieman alle 2 prosenttia. Vastaavasti alimman suoritustason (taso yksi) alle jäi Suomessa 8 prosenttia oppilaista. Näillä oppilailla tieto- ja viestintätekniologian taidot ovat erittäin heikot, sillä heillä saattaa olla vaikeuksia jopa hyperlinkkien avaamisessa tai yksinkertaisen tekstinkäsittelyohjelman käytössä. He eivät myöskään pysty tuottamaan tietylle kohderyhmälle tarkoitettuja tekstejä tai viestejä. Kaiken kaikkiaan heikko monilukutaidon taso oli 28 prosentilla suomalaisoppilaista (tasolle 1 ja sen alle jääneet). Toisin sanoen yli neljännes oppilaistamme pystyy löytämään ja hyödyntämään tietoa vain rajallisesti rutiininomaisissa tehtävissä. Heikosti pärjänneissä oppilaissa oli tilastollisesti merkitsevästi enemmän poikia kuin tyttöjä, sillä pojista 34 prosenttia jäi tasolle yksi tai sen alapuolelle. Tytöistä vastaava osuus oli 21 prosenttia.

Ohjelmoinnillisen ajattelun arviointi oli vapaaehtoista ICILS-tutkimukseen osallistuvilla maille. Arviointiin osallistui Suomen lisäksi 7 muuta maata. Suomi sijoittui ICILS 2018 -tutkimuksen ohjelmoinnillisen ajattelun arvioinnissa kolmanneksi 508 pisteellä. Suomi oli ohjelmoinnillisen ajattelun arviointiin osallistuneista maista ja alueista ainoa, jossa tyttöjen pistemäärän keskiarvo oli tilastollisesti merkitsevästi korkeampi kuin poikien. Suomessa erinomaiselle suoritustasolle ylsi noin 20 prosenttia kaikista oppilaista. Välttävän eli heikoimman suoritustason oppilaita oli 28 prosenttia. Kuten monilukutaidon arvioinnissa, myös ohjelmoinnillisessa ajattelussa heikoimmalla tasolla oli Suomessa enemmän poikia kuin tyttöjä. Pojista välttävälle osaamistasolle jäi 32 prosenttia, kun tytöistä tälle tasolle sijoittui 24 prosenttia.

Kirjojen yhteyttä tuloksiin haluttiin tarkastella tarkemmin jakamalla kirjojen määrä kolmeen ryhmään. Määrällisesti oppilaat jakautuivat näihin kolmeen ryhmään melko tasaisesti (järjestyksessä 27 %, 33 % ja 39 %). Kuvio osoittaa myönteisen ja tilastollisesti merkitsevän yhteyden kodin kirjojen määrän ja monilukutaidon sekä ohjelmoinnillisen osaamisen välillä: mitä enemmän kotona oli kirjoja, sitä paremmin oppilas pärjäsi arvioinnissa keskimäärin.

Kuvio 10. Suomalaisoppilaiden pistemäärien keskiarvot kodin kirjojen määrän mukaan jaoteltuna

¹⁷ Kaarakainen, M.-T., Kaarakainen, S.-S., Tanhua-Piironen, E. ym. 2017. Digiajan peruskoulu 2017 – Tilannearvio ja toimenpidesuosituksat. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 72/2017. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/72-2017-Digiajan_peruskoulu.pdf

Opettajien ja oppilaiden digitaaliset taidot

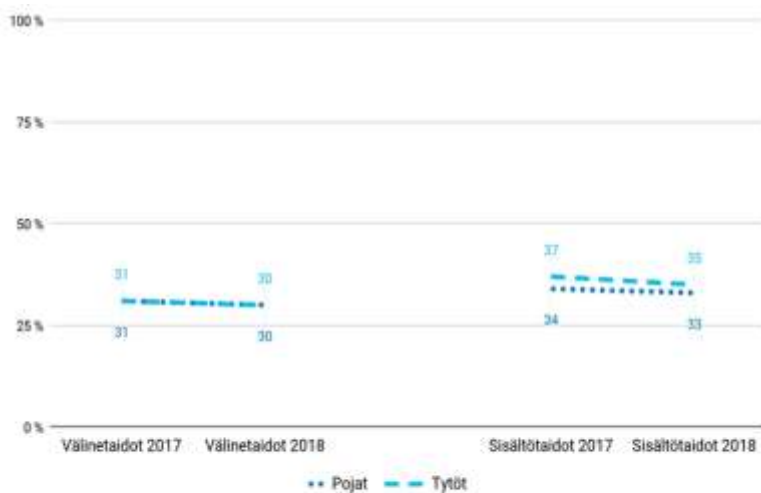
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat opettajien ja oppilaiden tv-taitojen ja monilukutaidon osaamista. Niin tieto- ja viestintäteknologiset taidot kuin monilukutaidot ovat sisällytetty opetussuunnitelman perusteiden laaja-alaisiksi osaamisalueiksi. Tuntijakosuunnitelmassa ei siis ole erikseen osoitettuja tunteja näiden taitojen oppimiseen. Opetussuunnitelman perusteet ohjaavat kaikkia opettajia sisällyttämään niin tv-taitojen sekä monilukutaidon opettamista osaksi kaikkia opetettavia aineita. Tasa-arvoisen osaamisen toteutuminen edellyttää siten opettajien hyviä tv- ja monilukutaitoja.

Digiajan peruskoulu -selvityshanke aloitettiin vuonna 2016. Hankkeessa lähdettiin itsearviointikyselyä hyödyntämällä selvittämään opettajien ja oppilaiden taitotasoa. Vuosina 2017–2019 hankkeessa hyödynnettiin tämän lisäksi taitotasoa mittaavaa testiä sekä selvitettiin opetusta järjestävien organisaatioiden valmiuksia opetuksen digitalisaation toteuttamiseksi. Hankkeen loppuraportissa vuonna 2019¹⁸ todettiin, että opettajien digitaaliset taidot ovat viimeisinä vuosina parantuneet ja enää noin joka kymmenes opettajista kokee puutteita digitaalisissa taidoissaan. Opettajien osaaminen on kehittyneempää nuoremmilla opettajilla ja pidempään opettajan työtä tehneet raportoivat enemmän tarpeita täydennyskoulutukselle. Merkittävä tekijä opettajien taitojen kehittymisessä on tutoropettajatoiminnan levittäminen osaksi koulujen perustoimintaa ja täydennyskoulutuskäytäntöjä.

Opettajien taidoissa on kuitenkin havaittavissa puutteita esimerkiksi digitaalisten sisältöjen toteuttamisen sekä ohjelmoinnin osalta. Tarkastelujakson aikana oli nähtävissä merkkejä ohjelmoinnin osaamisen paranemisesta opettajien keskuudessa, mutta keskimäärin hieman alle puolet opettajista ei suoriutunut alkeisohjelmoinnin taitoja mittaavasta testistä. Opettajien itsearviointi aiheesta vastasi testituloksia. Kysyttäessä opettajien ohjelmoinnin opettamisesta, kaikista opettajista ohjelmointia oppilaiden kanssa oli kokeillut joka viides opettaja. LUMA-aineiden opettajistakin vain alle 40 prosenttia vastaajista oli kokeillut ohjelmointia oppilaiden kanssa.

Oppilaiden osaamisen tasot digitaalisten taitojen osalta ovat selvityksen mukaan opettajia heikommat selvityksen kaikissa osa-alueissa. Lisäksi selvityksen perusteella osaamisen taso ei kehittynyt tarkastelujakson aikana opettajien taitojen tavoin. Selvityksen tuloksissa todetaan, ettei vapaa-ajalla tapahtuva aktiivinen digitaalisten laitteiden käyttö riitä kartuttamaan tarvittavia taitoja digitalisoituvassa yhteiskunnassa toimimiseen. Toisaalta tulosten valossa perusopetus ei kykene tässä vaiheessa tarjoamaan tasa-arvoisia oppimismahdollisuuksia digitaalisten taitojen osalta.

¹⁸ Tanhua-Piironen, E; Kaarakainen, S; Kaarakainen, M; Viteli, J; Syvänen, A; Kivinen, A. 2019. Digiajan peruskoulu. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 6/2019
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161383>

Kuvio 17. Oppilaiden ICT-taitotestin väline- ja sisältötaitoja vaativien tehtävien hallinta (%) vuosina 2017 ja 2018.

7. Hyvinvointi - Oppimisen ja koulunkäynnin tuen ja oppilashuollon toteutuminen

Osa oppilaista tarvitsee sekä pedagogista että opiskeluhuollollista tukea. Oppilashuolto sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuki muodostavatkin kokonaisuuden

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista.

Toisin kuin yksilökohtainen opiskeluhoito, edellä kuvattu perusopetuslaissa säädetty pedagoginen tuki ei pohjaudu vapaaehtoisuuteen. Myös salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevat säännökset sekä luovutuksiin liittyvät suostumus- ja kirjaamiskäytännöt poikkeavat toisistaan opiskeluhoitolaisissa ja koululainsäädännössä. Tuen muotoja voidaan käyttää rinnakkain, toisiaan täydentäen ja siten, että ne muodostavat oppilaan näkökulmasta toimivan kokonaisuuden. Esimerkiksi perusopetuslaissa säädettyihin tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvä moniammatillinen opiskeluhoiton ammattihenkilöiden konsultaatio on pedagogista tukea.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 (jatkossa käytetään käsitettä oppilashuolto, oppilas ja koulu, koska viitataan esi- ja perusopetusikäisiin). Oppilashuoltolain tarkoituksena on edistää oppilaan ja koko kouluyhteisön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja oppilaiden osallisuutta itseään ja kouluyhteisöä koskevista asioista. Lain tavoitteena on turvata varhainen tuki sitä tarvitseville sekä oppilashuoltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu. Varhain tarjotun riittävän tuen tavoitteena on ehkäistä pulmien syventymistä ja mm. vähentää lastensuojelun ja muiden korjaavien palvelujen tarvetta.

Lakimuutokset perusopetuksen ja toisen asteen koulujen ja oppilaitosten työrauhan sekä osallisuuden parantamisesta tulivat voimaan vuoden 2014 alusta (HE 66/2013 vp). Muutoksessa täsmennettiin säännöksiä opettajien toimivallasta puuttua kiusaamiseen ja häiritsevään käyttäytymiseen. Lisäksi oppilaskunnat vakiinnutettiin myös perusopetukseen.

8. Tunne- ja elämäntaidot

Valtioneuvoston julkaiseman tutkimuskoosteen (2019¹⁹) ja Sitran nuorten elämäntaitojen ja mielenterveyteen liittyvien juurisyyden analyysin (2019²⁰) mukaan valtaosa suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta elämäntaitojen ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat ovat viime vuosina alkaneet kärjistyä. Yksinäisyydellä ja kiusaamisella on voimakas yhteys tunne- ja elämäntaitojen taitoihin liittyviin ongelmiin. Yksinäisyyden kokemus on yhteydessä alentuneeseen elämäntaitojen tunteeseen ja heijastuu myös moniin muihin koulunkäynnin pulmiin. Itsensä yksinäiseksi kokevat perusopetuksen 8.- ja 9.-luokkalaiset nuoret kärsivät keskimääräistä useammin päivittäisestä oireilusta. Yksinäisyys on voimakas indikaattori myöhemmille tunne- ja käyttäytymisongelmille, sosiaaliselle pärjäämiselle, psyykkisille sairauksille, fyysiselle terveydelle sekä koulutus- ja työuran häiriöille. 8-vuotiaiden poikien kokemaa yksinäisyyttä selitti merkittävästi kymmenen vuotta myöhemmin havaittua yksinäisyyttä, masennusta, keskittymisvaikeuksia, rötöstelyä ja monia muita käyttäytymisen ja mielenterveyden häiriöitä.

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ajautuneista (NEET) nuorista 70 prosenttia kertoi olevansa yksinäisiä. Nuorisotutkimusverkoston tekemän haastattelututkimuksen (2017²¹) mukaan 15-29-vuotiaat NEET-nuoret kokevat kaikkein keskeisimmäksi syrjäytymisen syyksi ystävien puutteen. Nuorten itsensä mielestä syrjäytyminen on ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä. NEET-nuorten yhteenkuuluvuuden tunne suomalaisen yhteiskuntaan on muita nuoria löyhempää ja heidän tyytyväisyytensä elämään on kokonaisuudessaan heikkoa. NEET-nuorten osuus on laskenut huomattavasti viime vuosina. Tilastokeskuksen mukaan heidän osuutensa 20–24-vuotiaista oli vuonna 2018 laskenut vajaaseen 12 prosenttiin vuoden 2015 15 prosentista. Erityisesti nuorten miesten tilanne on parantunut.

Kiusaaminen heikentää nuoren hyvinvointia, elämään tyytyväisyyttä ja elämäntaitojen tunnetta. Monet koulunkäynnin ongelmat, kuten koulu-uupumus ja luvattomat poissaolot ovat koulukiusattujen nuorten keskuudessa huomattavan yleisiä. Kiusaamiseen puuttuminen ja siitä puhuminen on tärkeää, mutta se ei välttämättä tilannetta ratkaise. Perusopetuksen 8. ja 9. luokilla ja lukioissa noin kolmannes nuorista kokee, että kiusaaminen on jatkunut tai pahentunut sen jälkeen, kun asiasta on kerrottu koulun aikuiselle.

Karvin arvioinnin (2018²²) mukaan yli 10 prosenttia ala- ja yläkoulujen oppilaista on nähnyt koulussaan kiusaamista useita kertoja viikossa ja kokee itsensä yksinäiseksi vähintään kerran viikossa. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyyn²³ vastanneista 4.–5.luokkalaisista 3 prosenttia ilmoitti tuntevansa itsensä usein yksinäiseksi ja 12 prosenttia oli kokenut fyysistä uhkaa vähintään kerran viikossa. Jyväskylän yliopiston toteuttaman kansainvälisen WHO-Koululaistutkimuksen (2018) mukaan yksinäisyys yleistyy yläkoulun aikana nuorten kasvaessa. Yläkoulun alkaessa 14 % ja päättyessä 20 % nuorista kokee itsensä usein yksinäiseksi. Yksinäisyys on yleisintä yhdeksännen luokan tyttöjen keskuudessa, joista joka neljäs on hyvin tai melko usein yksinäinen.

¹⁹ Välijärvi, J. (toim.). 2019. Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-701-7>

²⁰ Hämäläinen, T. 2019. Juurisyyanalyysi: Nuorten elämäntaitojen ja mielenterveys. Helsinki: Sitra. <https://www.sitra.fi/julkaisut/juurisyyanalyysi-nuorten-elamanhallinta-ja-mielenterveys/#nuorten-osaaminen-ja-resurssit>

²¹ Gretscher, A. & Myllyniemi, S. 2017. Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. Nuorisotutkimusseura ry - Nuorisotutkimusverkosto. <https://urly.fi/RLT>

²² Julin, S. & Rumpu, N. 2018. Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisu 6:2018.

²³ Ikonen, R. & Helakorpi, S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi : Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>

Sitran juurisyyanalyysin mukaan 5–12-vuotiaiden lasten ohjautuminen lastenpsykiatrian erikoissairaanhoidon lisääntyi 22 prosenttia vuosien 2012 ja 2015 välillä. Kouluikäisistä nuorista 11–13 prosenttia kärsii kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta. Myös koulu-uupuneiden määrä on suuri. 8. ja 9. luokan sekä lukiolaistytöistä jo lähes viidennes on koulu-uupuneita. Koulu-uupumus on vahvasti yhteydessä ahdistuneisuuteen ja voi pitkittyessään johtaa masennukseen.

Myös henkisen väkivallan kokemuksilla on yhteys elämänhallintaan ja elämään tyytyväisyyteen. Kouluterveyskyselyn mukaan noin joka kuudes 4.–5. -luokkalainen ja useampi kuin joka neljäs 8.–9. -luokkalainen on kokenut edeltävän vuoden aikana vanhempiensa taholta henkistä väkivaltaa – kuten puhumattomuutta, haukkumista, tai lyömisellä ja piiskaamisella uhkaamista. Vanhempien henkistä väkivaltaa kokeneilla nuorilla on enemmän päivittäistä oireilua, yksinäisyyttä, ahdistuneisuutta, humalahakuista juomista ja uupumusasteista väsymystä koulunkäynnissä.

OSA 2 Meneillään olevia ja suunnitteilla olevia toimia:

Oikeus oppia -kehittämishjelma (<https://minedu.fi/laatuohjelmat>)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmat vuosille 2020–2022. Oikeus oppia -kehittämishjelmien kokonaisuus on hallituskauden merkittävin varhaiskasvatukseen ja sekä esi- ja perusopetukseen kohdistuva kehittämishanke.

Kehittämishjelman tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä peruskoulua käyvien oppilaiden oppimiseroja, vahvistaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja kehittää lukutaitoa. Lähikoulun asemaa vahvistetaan, opetuksen ryhmäkokoja pienennetään ja rahoitusta uudistetaan siten, että se tukee koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista.

Kehittämishjelman hankkeissa uudistetaan lainsäädäntöä, vahvistetaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen rahoitusjärjestelmien vaikuttavuutta sekä etsitään yhdenvertaisuutta vahvistavia, erityisesti tutkimusnäyttöön perustuvia menetelmiä sekä vaikuttavia käytänteitä ja toimintatapoja. Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmaan varataan kolmen vuoden aikana 180 miljoonaa euroa ja varhaiskasvatuksen vastaavaan kehittämishjelmaan 125 miljoonaa euroa.

Perusopetus

Vuosina 2020–2022 toteutettavan perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelman tavoitteena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja oppimistuloksia, kehittää oppimisen tukea ja inklusiota sekä vahvistaa opetuksen laatua. Toimeenpanossa tavoitellaan pitkäjänteistä vaikuttavuutta lainsäädännön ja valtionosuusjärjestelmän kautta. Toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 120 miljoonaa euroa vuosille 2020–2022.

Koulutuksellisen tasa-arvon kehittämistä ja eriarvoistumisen vähentämistä koskeviin toimiin sisältyy sekä lainsäädäntö- että rahoitustoimia. Rahoitusta suunnataan hallitusohjelman mukaisesti mm. toimenpiteisiin, joilla tavoitellaan vanhempien koulutustaustan, sosiaalisen taustan, asuinalueen tai sukupuolen merkityksen vähentämistä oppimistuloksissa, pienennetään ryhmäkokoja sekä tehostetaan oppilaanohjausta. Hankkeessa valmistellaan malli tasa-arvorahan vakiinnuttamiseksi vaikuttavaksi osaksi perusopetuksen rahoitusta. Lisäksi tuetaan yhdenvertaisia digitaitoja perusopetuksessa tavoitteena monipuolisemmat ja

vahvemmat digi-, moni- ja medialukutaidot sekä mediatuotannon ja -ilmaisun osaaminen. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tukea ja oppimisen edellytyksiä edistetään ja panostuksia suunnataan varhaiseen perustaitojen oppimiseen.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen ja oppilaiden hyvinvoinnin vahvistamista koskevissa toimenpiteissä tarkastellaan hallitusohjelman mukaisesti erityisopetuslainsäädännön ja inklusion toimeenpanoon liittyviä hyviä toimintamalleja, näiden toimivuutta ja resurssien riittävyyttä mm. oppilaiden yhdenvertaisuuden ja opettajien jaksamisen, opetustyön riittävän resursoinnin ja ryhmäkokojen näkökulmista. Lisäksi valmistellaan uudenlaisia toimenpiteitä inklusiivisen perusopetuksen vahvistamiseksi. Kolmiportaista tukea peruskoulussa vahvistetaan lisäämällä resursseja samanaikaisopetukseen, erityisopetukseen ja oppilaanohjaukseen. Vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkoston kehittämistä jatketaan vakiinnuttamalla olemassa oleva VIP-verkostorakenne sekä tukemalla opettajien ammatillista kehittymistä ja työhyvinvointia. Samalla kehitetään moniammatillisia toimintamalleja kouluihin. Toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 50 miljoonaa euroa vuosille 2020-2022.

Opetuksen laadun vahvistamiseksi toimenpiteessä käynnistetään kattava valtakunnallinen opettajien, johtajien ja muun henkilökunnan täydennyskoulutuksen kehittämishanke perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishankkeen tueksi. Erityinen huomio täydennyskoulutuksessa asetetaan opetussuunnitelman perusteiden yhdenvertaiseen valtakunnalliseen toimeenpanoon ja koulutuksellisen tasa-arvon tukemiseen. Perusopetuksen arvioinnin yhdenvertaisuutta vahvistetaan perusopetuksen nivelvaiheessa ja erityisesti päättövaiheessa uudistamalla arviointiperusteet perusopetuksessa. Toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 10 miljoonaa euroa vuosille 2020-2022.

Varhaiskasvatus

Oikeus oppia -kehittämishojelman tavoitteena on taata varhaiskasvatuksella vahva perusta lasten myöhemmälle oppimiselle. Laadukkaaseen varhaiskasvatukseen osallistuminen ja varhaiseen oppimiseen panostaminen tasaa lasten perhetaustasta johtuvia eroja oppimisessa. Vuosina 2020–2022 toteutettavan varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishojelman tavoitteena on luoda tasa-arvoisia edellytyksiä oppimispoluille, edistää oppimisen tukea, luoda oppimiselle joustavampi alku sekä parantaa varhaiskasvatuksen laatua.

Varhaiskasvatuksen toimenpide-ohjelman tavoitteena on tukea koulutuksellista tasa-arvoa sekä lasten hyvinvointia hakemalla vaikuttavimpia keinoja eriarvoistumiskehityksen ehkäisemiseen. Tavoitetta toteutetaan tukemalla valtionavustuksin vuonna 2020 varhaiskasvatuksen alan positiivista erityiskohtelua, lasten kielen oppimisen tuen sekä varhaiskasvatuksen lähipalveluperiaatteen kehittämistä sekä varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentämistä. Valtionavustusta kohdennetaan myös digitaitojen yhdenvertaisten mahdollisuuksien tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Ohjelmassa toteutetaan moniammatillinen interventiohanke neuvolayhteistyöhön osallistumisasteen nostamiseksi ja palveluohjauksen tehostamiseksi ja säädetään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat velvoittaviksi. Lisäksi tehdään selvitykset varhaiskasvatukseen osallistumattomuuden syistä, paperittomien ja turvapaikkaa hakevien lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä Suomi/Ruotsi toisena kielenä (S2/R2) –opetuksesta varhaiskasvatuksessa. Koulutuksellista tasa-arvoa koskevan osion toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa Oikeus oppia –ohjelmasta suunnataan yhteensä 70 miljoonaa euroa vuosina 2020-2022.

Lapsen oppimisen tukea ja inklusiota varhaiskasvatuksessa edistetään selvittämällä lapsen oppimisen tuen ja inklusiivisen varhaiskasvatuksen käytäntöjä ja kehittämistarpeita, laatimalla mallin tuen toteuttamiseksi varhaiskasvatuksessa sekä lapsen oppimisen tuen toteuttamisessa tarvittavat lainsäädännölliset ja valtiontaloudelliset muutosehdotukset. Tavoitteena on pitkäjänteinen ja vaikuttava kehittämistyö. Lisäksi käynnistetään kiusaamista ehkäisevä kehittämis- ja tutkimushanke sosioemotionaalisten taitojen

vahvistamiseksi. Hankkeessa tuotetaan kiusaamista ehkäisevä toimenpideohjelma varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 15 miljoonaa euroa vuosille 2020-2022.

Tavoitteena on myös parantaa lapsen varhaista perustaitojen oppimista ja joustavoittaa oppimisen aloituspolkuja siten, että esiopetuksesta ja perusopetuksen kahdesta ensimmäisestä vuosiluokasta muodostetaan nykyistä yhtenäisempi kokonaisuus, selvitetään kaksivuotisen esiopetuksen toteutukseen liittyvää lainsäädännöllistä perustaa, laajuutta ja toteutuksen kustannusvaikutuksia, toteutetaan kaksivuotisen esiopetuksen pilotointi sekä laajennetaan viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluja sekä hyödynnetään kokeilusta saatavaa kuntatietoa kaksivuotisen esiopetuksen valmistelun tukena. Tavoitetta tuetaan laajalla ja avoimella sidosryhmäyhteistyöllä. Joustavia oppimisen alkua tukevaan toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 30 miljoonaa euroa vuosille 2020–2022.

Lisäksi kehitetään varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja johtamista, jotta varmistetaan, että lasten etu ja oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen toteutuu koko maassa. Toimenpiteinä laaditaan varhaiskasvatuksen laatuksiteerit, asetetaan selvityshenkilö 5-vuotiaiden pedagogiikan tilannekuvan luomiseksi sekä taide- ja taitoaineiden vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa, valmistellaan hanke tukemaan varhaiskasvatussuunnitelmien paikallista johtamista, toteutumisen seuranta sekä pedagogiikan arviointia ja kehittämistä sekä tehdään selvitys johtajuuden nykytilanteesta varhaiskasvatuksen alalla. Varhaiskasvatuksen johtamista kehitetään ja johtamiselle luodaan valtakunnallinen ja kattava täydennyskoulutusohjelma. Tähän toimenpiteeseen suunnataan yhteensä 10 miljoonaa euroa vuosille 2020-2022.

Toimeenpano

Ministeriö tulee asettamaan hankkeessa kaksi työryhmää: työryhmän valmistelevaan koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämistoimia varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa sekä oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevan työryhmän. Molemmat työryhmät kattavat varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kokonaisuuden.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa kansallisen varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen Oikeus oppia -foorumin vuosille 2020-2022. Foorumi tukee ja edistää Oikeus oppia -ohjelman ja sen osakokonaisuuksien toteutusta ja sen vaikuttavaa toimeenpanoa.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kehittämistoimet

Valtion erityisavustus oppimisen tuen ja inklusion kehittämiseen esi- ja perusopetuksessa vuosille 2020-2021 avataan viikolla 11. Avustusta on haettavissa vuosille 2020-2021 yhteensä 7 miljoonaa euroa. Hakuaika päättyy 23.4. Erityisavustuksen tavoitteena on tuottaa oppimisen ja koulunkäynnin tukeen sekä inklusion toimeenpanoon liittyviä innovaatioita sekä levittää niitä valtakunnallisesti. Tämä edellyttää mm. matalan kynnyksen palvelujen kehittämistä, sivistystoimen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyötä, kolmiportaisen tuen rakenteen selkiyttämistä ja vahvistamista sekä VIP-verkostoyhteistyötä. Lisäksi ministeriö käynnistää työryhmätyöskentelyn, missä mm. käydään läpi lainsäädännön kehittämistarpeet.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen VIP-verkostotyö vakiinnutetaan. Verkostotyön tavoitteena on yhdistää ja syventää varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen vaativan erityisen tuen osaamisen alueellisia voimavaroja sekä vastata nykyistä joustavammin ja monipuolisemmin vaativan erityisen tuen lasten ja nuorten ja heidän opettajiensa tarpeisiin heidän omissa toimintaympäristöissään, kuten lähipäiväkodeissa ja lähikouluissa. VIP-verkostotyössä painottuu ennaltaehkäisevä työote.

VIP-verkostotyön kehittäminen tapahtuu viidellä erä-alueella, joilla työskentelyä suunnittelee ja koordinoi monialaiset ydinryhmät. Kullakin alueella järjestetään kehittämistyön tueksi verkostopäiviä, joihin osallistuu monialaisesti toimijoita sivistys-, sosiaali- ja terveystoimesta sekä erikoissairaanhoidosta. Lisäksi järjestetään maakuntapäiviä, joissa paneudutaan syvemmin maakuntien omiin kysymyksiin. Kansallisissa teemaryhmissä paneudutaan kouluikäikäymättömyyteen sekä toiminta-alueittain järjestävään opetukseen ja kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmäraportin (2017²⁴) mukaisesti korjaavien palveluiden kehittäminen tapahtuu kansallisesti vaativan erityisen tuen toimijoiden eli ns. vaatusoimijoiden osaamisen lisäämisellä ja yhteistyön vahvistamisella yhteiseksi palvelutarjonnaksi. Vaatusoimijoita on neljä: sairaalaopetus, Valtion koulukotikoulut, Elmeri-koulut ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri.

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaan liittyen (sosiaali- ja terveysministeriö) jaossa on valtionavustuksia, joilla kehitetään perhekeskuksia ja varhaista tukea arjessa sekä lasten ja nuorten matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalveluita. Tulevaisuuden sote-keskusohjelma sisältää velvoitteen jokaiselle maakunnalle tuoda yliopistosairaaloiden ohjauksessa lasten ja nuorten mielenterveyteen liittyviä hoidollisia interventioita opiskeluohjauksen palveluihin.

Valtionavustukset lukutaidon edistämiseen

Opetus- ja kulttuuriministeriö jakoi 14.2.2020 neljä miljoonaa euroa erityisavustusta varhaiskasvatukseen, esiopetuksen ja alkuopetuksen lukemisen kulttuuria ja lukutaitoa vahvistaviin toimenpiteisiin. Erityisavustuksen tavoitteena on edistää lasten ja nuorten lukutaitoa, lukuinnostusta ja lukuharrastusta monipuolistamalla oppimisympäristöjä päiväkodeissa ja alkuopetuksessa, edistämällä yhteistyötä kirjastojen ja kotien välillä sekä eriyttämällä opetusta. Tavoitteena on saada lukeminen jo varhaisessa vaiheessa mahdollisimman monen lapsen elinikäiseksi harrastuneisuudeksi. Erityisavustusta varhaiskasvatukseen, esiopetuksen ja alkuopetuksen lukemisen kulttuuria ja lukutaitoa vahvistaviin toimenpiteisiin jaettiin 137:lle kunnalle. Koulujen ja päiväkotien tarve saada rahoitusta lukutaidon ja lukuharrastuksen edistämiseen on ilmeinen ja tarkoitus on jakaa samaan kohteeseen uusi avustus myöhemmin. Lukutaitoavustus toimii jatkona ja täydennyksenä Lukutaitofoorumin asettamien suuntaviivojen toimeenpanolle ja Lukuliikkeen työlle.

Lukuliike (<https://lukuliike.fi/>)

Lukuliike on hallitusohjelmaan kirjattu jatkuva ohjelma, jonka tavoitteena on edistää Suomessa asuvien lukutaitoa, lapset ja nuoret edellä. Lukuliike pyrkii laajentamaan lukutaidon käsitettä ja tuomaan esiin monilukutaitoa sekä monikielisyyttä. Lukuliikkeen toiminta käynnistyi 2017 Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman Lukutaitofoorumin työn pohjalta. Lukutaitofoorumin tehtävänä oli pohtia, millaisin keinoin suomalaislasten ja -nuorten heikentyvään lukutaitoon tulisi vastata. Lukutaitofoorumi asetti neljä kehittämisen suuntaviivaa: lasten ja nuorten lukemaan innostaminen, kasvuyhteisöjen aktivoiminen lukutaidon tueksi, ammattilaisten osaamisen ja yhteistyön vahvistaminen sekä lukemista edistävien rakenteiden luominen. Opetushallitukseen sijoitetun Lukuliikkeen tehtävänä on jalkauttaa suuntaviivojen mukaisia toimenpiteitä. Lukuliike kiertää eri puolilla Suomea messuissa, tapahtumissa ja koulutuksissa keskustelemassa lukutaidosta. Keväällä 2020 käynnistyvät Lukuliike koulussa sekä Lukeva kunta -ohjelmat, joissa Lukuliike tuo lukemisen vahvemmin osaksi koulujen opetustarjontaa sekä ammattilaisten koulutusta kuntatasolla.

²⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017. Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyöhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:34. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80629>

Lukuliike on tehnyt koulutusyhteistyötä ja osallistunut noin 50 tilaisuuteen tai tapahtumaan yhdessä valtakunnallisten lukutoimijoiden kanssa, kuten aluehallintovirastojen, Lastenkirjainstituutin, Lukukeskuksen, Niilo Mäki instituutin, kirjailijoiden, KAVIn, Mediakasvatusseuran, eri ainejärjestöjen, sanataiteen toimijoiden ja oppilaitosten kanssa.

Valtiovarainvaliokunta huomioi mietinnössään VaVM 20/2019 vp lukutaidon pitkäjänteisen kehittämisen merkityksen ja osoitti yhteensä 1 495 000 euroa luku- ja kirjoitustaidon parantamista edistäviin toimiin, joista keskeisin on kansallisen lukutaitostrategian laatiminen. Sen avulla edistetään Lukuliikkeen suuntaviivojen toimeenpanoa ja varmistetaan alan toimijoiden osaaminen. Strategiaan tulee sisältyä myös alue- ja kuntatason toimia, joilla edistetään lukutaitoa tukevia paikallisia rakenteita, kuten kirjastopalveluiden saatavuutta ja digitaalisia palveluja.

Valtionavustukset koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa

Oikeus oppia -kehittämisohjelman osana opetus- ja kulttuuriministeriö on avannut 5.3.2020 valtionavustushaun koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Avustusta on haettavissa vuosille 2020–2021 yhteensä 71 450 000 euroa ja sitä voidaan käyttää varhaiskasvatuksen osalta lisähenkilöstön palkkaamiseen tai lapsiryhmien kokojen pienentämiseen ja esi- ja perusopetuksen osalta opettajien palkkaamiseen samanaikaisopettajiksi, ryhmien jakamiseen tai jakotunteihin ja avustajien palkkaamiseen. Avustus on tarkoitettu toimintakulttuurin muutoksen, inklusion, oppimisen ja hyvinvoinnin, tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden, vuorovaikutuksen ja lähikouluperiaatteen vahvistamiseen. Lisäksi vahvistetaan varhaisen tuen toteutumista.

Uudet lukutaidot -kehittämisohjelma

Oikeus oppia -kehittämisohjelman osana Uudet lukutaidot -alaohjelmassa kehitetään lasten ja nuorten tieto- ja viestintäteknologista sekä medialukutaitoon liittyvää osaamista. Ohjelma vastaa havaittuun osaamisen epätasaisesti jakautuneeseen ja heikkoon osaamiseen. Kehittämisohjelma kehittää lasten ja nuorten taitoja, osaamista ja ymmärrystä digitalisoituneessa ja tietoverkottuneessa yhteiskunnassa toimimisessa, kommunikoimisessa, sisältöjen tuottamisessa sekä kriittisessä lukutaidossa. Nämä taidot ovat keskeisiä kansalaistaitoja ja niitä vahvistamalla tuetaan myös oppilaiden digitaalista osaamista koko oppilaan opintopolun ajan. Ohjelman lopputuloksena on määritelty ikäryhmä- ja vuosiluokkakohtaiset osaamisen kuvaukset varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen, tuotettu taitojen oppimiseen liittyvää tuki- ja esimerkkimateriaalia, on tuettu digitaalisten taitojen opetusta luokissa sekä kehitetty varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opettajien täydennyskoulutusta. Ohjelma toteutetaan vuosina 2020-2023.

Oppivelvollisuuden laajentaminen (<https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>)

Pääministeri Marinin hallitusohjelman keskeisenä tavoitteena on, että koulutus- ja osaamistaso nousevat kaikilla koulutusasteilla, oppimiserot kaventuvat ja koulutuksellinen tasa-arvo lisääntyy. Hallitusohjelman tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee hallituksen esitystä oppivelvollisuusiän korottamiseksi 18 ikävuoteen. Osana oppivelvollisuutta kehitetään toisen asteen valmistavia koulutuksia ja nivelvaiheen ohjausta helpottamaan siirtymistä toisen asteen koulutukseen. Lisäksi vahvistetaan ohjausta ja oppilashuollon palveluita sekä peruskoulun mahdollisuuksia tarjota jokaiselle riittävät valmiudet suoriutua toisen asteen koulutuksesta.

LUMA verkosto

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana LUMA-keskus Suomi -verkosto on toteuttanut kansallisen, kaksikielisen ja kansanväliseen tutkimustietoon pohjautuvan LUMA SUOMI -kehittämishojelman vuosina 2014–2019. Kansallinen LUMA SUOMI -kehittämishojelma on sisältänyt matematiikan ja luonnontieteiden tutkivaan oppimista, opetusteknologian hyödyntämistä, työelämäyhteyksiä sekä teknologiakasvatusta. Hankkeen suunnitteluun ja toteuttamiseen on osallistunut satoja asiantuntijoita 11 yliopistosta, kouluista ja muista yhteistyötahoista. LUMA SUOMI –ohjelmassa on kehitetty yhteisöllisesti opettajien kanssa uusia tutkimuspohjaisia ratkaisuja varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen 6–16-vuotiaiden lasten ja nuorten kiinnostuksen lisäämiseksi. Kiinnostuksen herättämisen tavoitteena on saada lapset innostumaan LUMA aloista ja kannustaa heitä valitsemaan näiden aineiden opintojaksoja lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on lisätä matemaattis-luonnontieteiden ja teknologian osaamisen tasoa ja osajien määrää Suomen hyvän tulevaisuuden turvaamiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut LUMA-keskus Suomelle valtakunnallisen tehtävän. Valtakunnallinen tehtävä vahvistaa ja vakiinnuttaa LUMA-keskus Suomen toimintaa merkittävällä tavalla. LUMA-keskus Suomelle valtakunnallinen tehtävä on annettu tulossopimuskauden 2017–2020 ajaksi. Tehtävä tuo verkostolle noin 700 000 euron vuotuisen rahoituksen.